

Ege Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Ege Social Science

Sayı 2, Cilt 2, Temmuz 2019, Sayfa 123- 145

ERZURUM ÇOCUK FOLKLORU VE EDEBİYAT

Hande DEMİR

İstanbul Aydın Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tezli Yüksek Lisans
handemir@live.com

Geliş Tarihi: 01.06.2019

Kabul tarihi: 26.06.2019

Yayınlanma Tarihi: 23.10.2019

Özet

Gelişmiş ülkelerde çocuk folkloru ve edebiyatı, ayrı alanlar olarak ele alınmakta ve bilimsel çalışmalar da bu doğrultuda yapılmaktadır. Ülkemizde ise çocuk edebiyatı mefhumunun gündemde bulunuşu çok eski tarihlere dayanmadığı gibi bu konuda yapılan müstakil çalışmalara da rastlama olanağı azdır. Ayrıca bu konuda yapılacak araştırmalara kaynak teşkil edebilecek eserler de sınırlıdır. Çocuk folkloru ülkemizde batı ülkelerine göre daha kısa bir geçmişe sahiptir. Çocuk folklorunun milli folklorun en önemli öğelerinden biri olduğu su götürmez bir gerçektir. Bu alanda yeterli sayıda araştırmacının bulunmaması ve kaynak sıkıntısının yaşanıyor olması aşikârdır. Çocuk folklorunun bir bütün olarak ele alınması ve kavram kargaşasının yaşanmaması, bu konuda yapılacak çalışma ve araştırmalara ışık tutacaktır. Çocuğun anne karnına düşmesinden itibaren çocuk folkloru öğeleri devreye girmektedir. Çünkü çocuk yaşayacağı toplumun gelenek ve göreneklerine göre büyütülmekte, yüzyıllardan beri uygulanan inanışlarla şekillendirilmektedir. Çocuk folkloru, milli folklorla iç içedir. Milli folklorlarda yer alan folklorik unsurların birçoğu çocuk folklorunda da bulunmaktadır. Aradaki ince çizgi; çocuk folklorunun hitap ettiği kitle çocuklardır. Dolayısıyla bünyesinde çocukla ilgili unsurları barındırır. Çocuk folkloru, Türk halk edebiyatı alanında üzerinde yeterince çalışma yapılmamış alanlardan biridir.

Bu çalışmada toplumların kimliklerini yansıtan folklorun bir parçası olarak yaşamaya devam eden çocuk folklorunun edebiyat üzerindeki yansımalarına yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında çocuklarla ilgili inanış ve uygulamalar ile onları ilgilendiren sözlü edebiyat ürünleri ve çocuk oyunları incelenmiştir. Çalışma kaynak kişilerden yapılan derlemeler ve yazılı kaynak taraması sonucunda oluşturulmuştur. Bu çalışmada değişen yaşam tarzının yanında yaşatılan, yaşatılmaya çalışılan çocuk folkloru ürünlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, çocuk, folklor, edebiyat, oyun, masal

Ege Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Ege Social Science

Issue 2, Volume 2, July 2019, Pages 123- 145

ERZURUM CHILDREN FOLKLORE AND LITERATURE

Abstract

In developed countries, children's folklore and literature are considered as separate fields and scientific studies are carried out in this direction. In our country, the existence of the concept of children's literature on the agenda is not based on very old dates, as well as the possibility of encountering this study is small. In addition, the studies to be done on this subject may be the source of limited works. Children's folklore has a shorter history in our country than in western countries. It is an indisputable fact that children's folklore is one of the most important elements of national folklore. It is obvious that there is not enough research in this area and there is a resource shortage. Considering children's folklore as a whole and not experiencing a conceptual confusion will shed light on the studies and research to be done in this regard. Since the child falls into the mother's belly, children's folklore elements come into play. Because the child is grown according to the traditions and customs of the society he lives and is shaped by the beliefs that have been practiced for centuries. Children's folklore is intertwined with national folklore. Most of the folkloric elements in national folklore are also found in children's folklore. The thin line between them; children are the masses addressed by folklore. Therefore, it contains elements related to the child. Children's folklore is one of the areas in which Turkish folk literature has not been sufficiently studied.

In this study, the reflections of children's folklore, which continues to live as part of folklore reflecting the identities of societies, have been included in the literature. Within the scope of this study, oral literature products and children's games related to children with beliefs and practices related to them were examined. The study was prepared as a result of collections made from the source persons and a written source review. In this study, children's folklore products which are kept alive and kept alive besides the changing life style are included.

Keywords: Erzurum, children, folklore, literature, game, tale

Giriş

Anadolu'da rakımı 1959 metre yükseklikte olan tek büyük yerleşim yeri Erzurum olup yüksek bir yaylanın güney batısında bulunur. Yerleşme yeri 2000 metreye uzanan bir ova üzerindedir. Bölgeyi kuzeyde Dumlu, güneyde Palandöken dağları çevirmiştir. Buradan geçmekte olan İpek Yolu ve bölgenin verimli ovaları buranın tarih boyunca yerleşim alanı olarak seçilmesinde önemli etken olmuştur. Bu arada şehir şiddetli depremlere maruz kalmış olup önemli derecede zarar görmüştür.

Erzurum'un jeolojik yapısından kaynaklı olarak bölgede birçok kaplıca vardır. Bu kaplıcaların arasında en önemlileri Ilica, Hasankale ve Soğuk Çermik kaplıcalarıdır. Bu kaplıcalar bazı hastalıkların tedavi edilmesi için tavsiye edilmektedir. Ayrıca bu kaplıcalarda konaklayabilmek için oteller de bulunmaktadır.

Çocuk folkloru, bugüne değin yeteri kadar araştırma yapılmamış olan bir alandır. Henüz açığa çıkmamış birçok tarafı olan çocuk folklorunu sistemli olarak incelemeye alan çalışmaların sayısı oldukça yetersizdir.

Çocuk folkloru batı ülkelerine nazaran ülkemizde daha kısa geçmişe sahiptir. Çocuk folkloru milli folklorun önemli parçalarından biridir.

Çocuk Folkloru

Çocuk Folkloru, konu ve içerik olarak çocuklarla sınırlı bir alanı kapsamaktadır. Bu sebeple çocuk folklorundan bahsetmek için öncelikle çocuk kavramının sınır ve kapsamının net şekilde belirlenmesi gerekir. Çocuk sözcüğü bugüne değin pek çok farklı şekilde tanımlanmıştır. İlk olarak, çocuk, insan yavrusudur. Bir erkek ve kadının kız ya da erkek evladı; olgunluğa ulaşınca dek her yaşta erkek ve kızlara verilen isim; bebekliğin sonu sayılan iki yaş ile ergenlik dönemi arasında olan bireydir. Çocuk, doğumundan itibaren on iki yaşına gelene kadar kız ve erkeklerin ortak ismi; yetişkinlik dönemine ulaşmamış insan varlığıdır.

Çocuk Folkloru ise, direkt olarak çocuk etrafında oluşan; amaç ya da sonuçları çocuğu etkileyen bütün inanç ve eylemlerle çocuğun kendi duygu ve hayal dünyasında yarattığı, nesneleştirerek türlü biçimlerde sunduğu davranışsal, sözel ve ritmik davranış şekil ve ürünlerinin tamamını kapsayan halkbilim alanıdır.

Çocuk Folkloru ürünlerini sadece çocuklar yaratıp uygulamaz. Bu ürünleri çocuğun etrafındaki kişiler de üretebilir ya da uygulayabilir. Üreten ya da uygulayan her kim olursa olsun bu ürünlerin merkezinde her daim çocukların olması esas melesedir. Çocukta var olan herhangi küçük bir özellik üzerine dahi bir sürü inanış ve uygulamanın mevcut olduğu görülmektedir. Buna bakarak da çocuk folkloru alanında pek çok çeşitleme olduğunu söyleyebiliriz.

Halkbilimin en önemli niteliği, söz konusu ülke halkına özgü kültürü, ülkenin geleneklerini, ayrıntılı olarak, derinlemesine incelemesidir (Boratav 1997: 10). Buna bağlı olarak toplum, inanç ve yaşam farklılıkları folklor ürünlerini çeşitlendirmektedir. Bu çeşitlilik içinde çocuk folkloruyla ilgili bazı örf ve

adetlerin bulunması da çocuk folklorunun halkbilimi içindeki toplum fertleri tarafından özel ve önemli tutulmasından da kaynaklanmaktadır.

Çocuk folkloru, geniş bir kapsam ve alana sahip, çeşitli ve zengin ürünleri olan, gerek inanış gerek ritüel bakımından köklere yakın ve çoğunlukla karmaşık, sarmal bir yapı sergilemektedir. Dönem baz alınarak bakıldığında çocuk folklorunun inceleme alanı gebelik ile birlikte başlar. Gebelik başladıktan hemen sonra ürün açısından çeşitlenme artar. Bu artış, doğum esnasında normal seviyede yükselerek devam ederken doğumun ardından gelen kırk günlük süreçte en üst seviyededir. Bu dönemin geride bırakılmasıyla inanış ve bazı uygulamalarda bir azalış olmakla birlikte, sözlü çocuk folkloru ürünlerinde artış meydana gelir.

Benzer bir değerlendirme, çocuk folklorunu üretenler ve uygulayanlar için de yapılabilir. Uygulayıcının çocuğu doğuracak olan birey ve etrafındaki kişiler olduğu dönemde inanış ve uygulamalar yüksek seviyelerde hatta zirveye ulaşmış durumdadır. Bu dönemin ardından çocuk konuşma evresine gelene kadar da sözlü kültürü üreten ve uygulayanlar aynı kişilerdir. Çocuk konuşmaya başladıktan sonra ise zamanla artık kendi söz dünyasının ürünlerini vermeye başlar. Böylece artık yükselen çocuğun kendisi olur.

Çocuk folkloru pek çok farklı bilim dalıyla da alakalıdır. Özellikle de halk edebiyatıyla oldukça yakın ilişkilidir. Çocuk folkloru kapsamında oluşan tekerleme, ninni, mani, masal gibi bazı halk edebiyatı ürünleri her iki bilim dalının ortak paydasıdır.

Halk hekimliği de çocuk folklorunun oldukça alakalı olduğu bir diğer alandır. Yalnızca çocuklarda ortaya çıkan hastalıklar ile hem yetişkin hem de çocuklarda görülebilen hastalıklar, doğum ve doğumla ilişkili uygulamalar, halk hekimliği ve çocuk folklorunun kesişme noktalarıdır.

Halk edebiyatı ürünleri toplum gereksinimlerine göre değişip güncellenebildiği gibi çocuk folkloru ürünleri de güncellenebilmektedir. Bilhassa sözlü ürünlerin güncellenip, hayatın çocuklara sunduğu günümüzdeki yaşam tarzını yansıttığı görülebilir.

Türkiye’de Çocuk Folkloru Üzerine Çalışmalar

Çocuk folkloruyla ilgili yaptığımız literatür taramaları sonucunda yalnızca çocuk folklorunu konu eden kapsamlı çalışmaların son derece az sayıda olduğunu gördük. Çocuk etrafında şekillenen inanış veya edebiyat ürünlerini inceleyen kaynakların büyük kısmı bunları parça parça sunmaktadır. Mesela doğum olayını başka bir konuyu incelerken kısaca ele alan ya da farklı konulardaki incelemelerin içinde doğuma atıfta bulunarak geçen kaynaklar olduğunu gördük.

Türkiye’de daha geniş bir yelpazede araştırma ve inceleme yapılmak suretiyle yalnızca çocuk folkloru hakkında bir çalışmanın oluşturulması gerektiğine olan inançtan ötürü günümüzde bu konuyla ilgili çalışmalar artmaktadır. Çalışmaların ağırlıklı kısmı hâlâ dar bir kapsamda yapılırsa da ümit vericidir.

Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar hakkında şunları söyleyebiliriz:

Kitaplar

Ninniler çocuk folklorunun sözlü ürünlerinden sayılmakta olup bunlarla ilgili yapılan en eski ve en önemli çalışmalardan biri Prof. Dr. Ignazs Konos tarafından 1925 yılında hazırlanmış olan Halk Edebiyatı Numuneleri, Türkçe Ninniler adlı çalışmadır. Bu çalışma Türkçe Ninniler başlığı altında, eski harflerle basılmış olup içerisinde ninni metinlerine yer verilmiştir (Konos: 1925).

Sıtkı Can, 1945 yılında Çocuk ve İlgili İnanmalar adlı çalışmasını yayımlamıştır. Bu çalışmada çocuk folklorunun özellikle inanış ve uygulama boyutlarıyla alakalı pek çok açıklayıcı bilgi verilmektedir. Ağırlıklı olarak doğum temasıyla şekillenen bazı bu inanışlar çalışmada örnekleriyle karşımıza çıkmaktadır (Can: 1945).

Pertev Naili Boratav'ın bir çalışması olan Zaman Zaman İçinde' de çeşitli masal ve tekerlemelerin üzerinde durulmuş, bu iki farklı türün çeşitli nitelikleri incelenmiştir. Çalışma yirmi bir tekerleme ve yirmi dört masalı içinde barındırmaktadır (Boratav: 1958).

Yine Pertev Naili Boratav' a ait olan Az Gittik Uz Gittik adlı çalışmada Türk masalının tarihsel serüveni kırk sekiz tane masal metni ile birlikte ele alınmıştır (Boratav: 1969).

Çocuk folkloruyla ilgili olarak yapılmış en eski ve önemli çalışmalardan bazıları da A. Süheyl Ünver'in yazdığı Türkiye'de Halk Arasında Çocuk Doğurmadan Cinsiyetin Tayini Üzerine çalışması ile Dr. Niyazi Köymen'in yazdığı 1970 tarihli Çocuk Hastalıklarında Folklor, Neden Böyleyiz? Niçin Kurtulamıyoruz?, Batıl İnanç, İlkel Tedavi adlı çalışmalardır (Köymen: 1970).

Şükrü Elçin tarafından 1970 yılında derlenmiş bilmece metinlerini içeren Türk Bilmeceleri (Elçin: 1970) çalışması ve Naki Tezel'in 1971 yılında yayımladığı Türk Masalları çalışmaları da sözlü çocuk folkloru bakımından kaynak niteliği taşıyan ürünlerdir (Tezel: 1971).

Eflatun Cem Güney, Folklor ve Halk Edebiyatı adlı bir çalışma yapmış ve bu çalışmada halk masallarını ayrıntılı olarak incelemiştir. Sözelimi masallardaki kişiler ve masalların geçtiği yerler, masalların gerçeklik yönü ve eğitime olan katkıları anlamındaki değerleri, masal gelenekleri, masalların derlemesi ve değerlendirilmelerini incelemiştir. Ayrıca Güney, çalışmasında yine çocuk folkloru bağlamında oluşan sözlü kültür öğeleri olan bilmecelere de değinmiştir. Özellikle de bilmecelerin oluşumu, söz dizimi, dil ve ölçüsüyle bilmece geleneği, bilmecenin eğiticilik işlevine değinilmiş ve çalışmada bilmece örneklerine de yer verilmiştir (Güney: 1971).

Orhan Acıpayamlı tarafından hazırlanmış olan Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü adlı çalışmada çocuk folklorunun doğum esnasındaki inanış ve uygulamaları iki bölüm olarak ele alınmıştır. Bu kitapta "gebe kalmak için yöntemler, gebelikten koruma yöntemleri, gebeliğin başlangıcı, cinsiyetin tahmin ve tayin edilmesi, doğuma hazırlanma süreci, doğum olayının kendisi, doğumdan sonraki süreç, lohusalık, kırk basması ve kırklama gibi pek çok eylem türlü açılardan incelenmiştir (Acıpayamlı: 1974).

Metin And, Oyun ve Bugü, Türk Kültüründe Oyun Kavramı, adlı çalışmasında oyun kavramını farklı nitelikleriyle incelemiştir. And' a göre oyun, öncelikle isteğe bağlı yani gönüllülük gerektiren bir fiildir. Bunun yanı sıra oyun, gerçek hayattan farklı bir yapıdadır. Oyunun bir diğer özelliği ise süre ve mekân

bakımından farklı kurallar eşliğinde bir ritüel haline gelebilmesidir. Çalışmada bunun gibi başka açıklamalarla birlikte çocukların oynadığı bazı oyunlara da örnekler verilmiştir. Bu oyunlar bazı özelliklerine göre sınıflandırılmıştır: Yüzük oyunları, top, değnek oyunları, gülle oyunları, koşma-kaçma-zor kullanma oyunları, zıplama-sekme-atlama oyunları, saklanma-oranlama-saklama oyunları vb. (And: 1974).

Sedat Veyis Örnek, Geleneksel Kültürümüzde Çocuk, isimli bir çalışma yapmış ve bu çalışma çocuk folklorunun en geniş kapsamlı, en düzenli tasnifi olmuştur. Çocuk folklorunu, doğum öncesi dönem itibarıyla başlatmış ve ergenliğe değin on bölüm haline getirerek ele almıştır. Her bölümde Türkiye'nin farklı şehirlerinden örnek eylemler vermiş, bu uygulamaların birtakımını açıklayarak bölüm sonlarına eklemiştir. Çalışmasının ileriki bölümlerinde ise oyunlar, deyim ve atasözleri, özdeyişler, kargışlar, bilmeceler, ağıtlar, masallar ve ninnilere yer vermiştir (Örnek: 1979).

Amil Çelebioğlu, çocuğun var olmasıyla ortaya çıkan ninnilerden örnekleri ve ninni kültürünü Türk Ninniler Hazinesi adlı çalışmasında sunmuştur. Bu çalışma genel nitelikte olup başka sahalardan örnek metinler de içermiştir (Çelebioğlu: 1982).

Erman Artun'un Tekirdağ Folklorundan Örnekler adlı çalışmasında Tekirdağ ninnilerine bazı örnekler verilmiş, halk hekimliği faaliyetleri çerçevesine çocuklarla alakalı olarak "ağlayan çocuklar, altına kaçırılan çocuklar, başında kabuklar olan çocuklar, konuşamayan çocuklar adları altında bazı tedavi yollarına örnekler verilmiştir. Bunların haricinde kalan birçok hastalık hakkında da halk hekimliğindeki sağaltma yollarına parmak basılmıştır (Artun: 1983).

Eflatun Cem Güney'in yazmış olduğu Masallar adlı çalışmada Türkiye'de yaygın olarak anlatılan yirmi üç masala yer verilmiştir (Güney: 1990). Erman Artun'un Tekirdağ Çocuk Oyunları çalışmasında Tekirdağ'daki çocuk oyunları değerlendirildikten sonra söz konusu yöreden derlenen doksan yedi oyun anlatılmıştır (Artun: 1992).

Rıfat Araz'ın Harput'ta Eski Türk İnanışları ve Halk Hekimliği çalışmasında çocuk folkloruyla alakalı olarak doğum öncesi, sırası ve sonrasıyla ilgili inanışlardan bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra koruyucu ve yardımcı iyeler başlığı çerçevesinde "umay" ve "ana maygıl" ve kara iyeler başlığı çerçevesinde "alkarısı" temalarında çocuk folklorunun inanç boyutu kapsamında bazı açıklamalar sunmuştur (Araz: 1995).

Mevlüt Özhan tarafından hazırlanan Türkiye'de Çocuk Oyunları Kültürü adlı çalışmada oyun kavramı, tarihi, anlamı ve tasnifiyle beraber oyunun çocuk gelişimine katkı sağladığına yer verilmiştir. Çalışmanın öteki kısımlarında çocuk oyunlarından ve bu oyunların oynanmasıyla alakalı inançlardan söz edilmiştir. Bunlar arasında ebe ve eşlerin seçilmesi, oyun başlangıç sırasının belirlenmesi, oyun bitirme, oyun cezaları, tekerlemeler, bilmeceler konu edinilmiş ve bunlarla ilgili örnekler sunulmuştur. Çalışmanın son bölümüne gelindiğinde oyuncak kavramı üzerinde durulmuş, oyuncakların tarihi gelişiminden ve işlevlerinden söz edilerek çeşitli oyun ve oyuncak örneklerinden bahsedilmiştir (Özhan:1997).

Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru adını verdiği çalışmasının üçüncü bölümü olan "beşikten mezara geçiş törenleri " nde doğum kapsamında biçimlenen çocuk folkloru ürünlerine yer

vermiş, bunun yanında beşinci bölüm olan “oyunlar” da oyun ve oyuncak üzerinde durmuştur (Boratav: 1997).

Mevlüt Özhan, Türk Cumhuriyetlerinde Çocuk Oyunları, çalışmasının giriş bölümünde halk kültürünün yadsınamayacak bir dalını çocuk oyunlarının oluşturduğuna, insanların yaşadığı her yerde çocuk oyunlarının da mutlaka yeri olduğuna ve çocuk dendiğinde akla gelen ilk şeyin oyun olduğuna dikkati çekmiştir. Ortak kültürleri taşıyan, aynı köke mensup bulunan fakat birbirinden ayrı coğrafi bölgelerde yaşayan milletlerin çocuklarının oynadıkları oyunlarda önemli benzerliklerin bulunduğunu ortaya koyan çalışma Türkiye’den derlenen çocuk oyunları ile beraber aynı kökten geldiğimiz ülkeler olan Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, KKTC, Türkmenistan ve Özbekistan’daki çocukların oynadığı oyunlardan da örnekler sunmaktadır (Özhan: 1997).

Erman Artun, Tekirdağ Folklor Araştırmaları çalışmasında Tekirdağ’da yaşayan veya Tekirdağlı olan halkın kültürüne ait olan geçiş törenleri başlığı kapsamında doğum adetlerinden, inanışlarından ve bunlara bağlı uygulamalardan söz etmiştir. Bu bölümde kısırlığın çaresini bularak gebe kalmak uğrunda yapılan sağaltmalardan, halk hekimliği ve dinsel-büyüsel nitelikteki uygulamalardan bahsetmiştir. Ayrıca aşırma, bebeğin cinsiyet tahmini, gebe kadının bazı şeylerden kaçınması ve yaptığı şeyler, göbek bağı kesme, tuzlama, lohusa ziyaretleri, kırklama, çocuğa ismini verme, doğum ve çocuk hakkında geleneksel korunma yollarına da değinilmiştir. Bunun yanında Tekirdağ ’daki bilmece ve ninni gelenekleriyle bunlara ait türlü örnekler de bu çalışmada sunulmuştur (Artun: 1998).

Sedat Veyis Örnek, Türk Halk Bilimi çalışmasında doğum etrafında şekillenen inanç ve uygulamalarla sünnet töreniyle ilgili adetlere yer vermiştir. Özellikle gebelik başlangıcından doğuma dek olan süreçle ilgili Türkiye’deki mevcut bilgileri zengin şekilde ortaya koyan çalışmada görsel malzemeler de bulunmaktadır (Örnek: 2000).

Abdülkadir İnan’ın, Tarihte ve Bugün Şamanizm çalışmasında evlenme ve doğum konuları kapsamında eski Türk toplumunun çocuğu olmayan ailelere bakışı ile çocuksuzluğu yok etme yollarına değinilmiştir. Ayrıca “albasti” veya “alkarısı” denen kötü ruh ile ilgili de çeşitli açıklamalar yapılmıştır (İnan: 2000).

Saim Sakaoğlu, Gümüşhane ve Bayburt Masalları çalışmasında genel çerçevede masal kavramına ve özelliklerine dikkat çekmiş, çeşitli ülkelerin masal kitapları hakkında bilgi vermiştir. Çalışmada Türk halk masalları hakkında şimdiye kadar yapılmış çalışmalar ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümü masal incelemelerine ayrılmış olup son bölümde masal metinlerine yer verilmiştir (Sakaoglu: 2002).

M. Öcal Oğuz, Türkiye’de 2004 yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları adlı çalışmasında Türkiye’nin farklı bölgelerinden derlenen çocuk oyunlarından söz edilmiştir (Oğuz: 2005).

Nebi Özdemir, Türk Çocuk Oyunları I-II, çalışmasında oyunun Türk kültüründeki ve dünya ülkelerinin kültürlerindeki yer ve önemini üzerinde durmuş, sonrasında da geniş çaplı bir araştırmadan derlenen oyunları yöresel adlarıyla açıklamıştır (Özdemir: 2006).

Makale ve Bildiriler

Çocuk folkloru hakkında makale ve bildiri yazılması 1920'lere kadar uzanmaktadır. Bu yazılardan birisi de Dr. Rıza Nur tarafından 1926 yılında yayımlanmış olan, geleneksel sünnet düğünlerini türlü yönleriyle ele alan Türkiye'de Hitan (Sünnet) ve Merasimi (Nur: 1926) yazı ile Abdülkadir İnan'ın 1928 yılında yayımlanmış olduğu Sivas Halkıyatı: Ana Olmak İstiyakı yazısıdır (İnan: 1928).

İnanış ve uygulamalar kapsamında çocuk folkloru yazıları pek çok süreli yayında özellikle 1930'larda da varlığını belli etmektedir. 1931 yılında Kemal Yüzbaşıoğlu doğum, sünnet ve ölüm konularıyla ilgili derlemelerini Sünnet Düğünleri, Ölüm, Doğum Adetleri adı altında yayımlamıştır (Yüzbaşıoğlu: 1931).

Özellikle doğum sonrası döneminde çocuğun etrafında şekillenen adetlerin ve çocuğa okunan ninnilerin oluşturduğu ninni kültürünün ele alındığı Beşik Türesi ve İlk Ninni yazısıyla M. Şakir Ülkütaşır (Ülkütaşır: 1933), hamilelik sürecinde çocuğun cinsiyetinin belirlenmesine dönük inanış ve uygulamaların incelendiği Çocuk Doğmadan Evvel Cinsiyetin Tayini yazısıyla Süheyl Ünver (Ünver: 1935) ve İstanbul'da derlenen birtakım oyunların aktarıldığı İstanbul'da Çocuk Oyunları yazısıyla M. Halit Bayrı çocuk folkloru alanına gerek malzeme gerek çeşitli incelemelerle birçok yeni bakış açısı katmışlardır (Bayrı: 1935).

Hüseyin Namık Orkun'un 1940 yılında yayımladığı Tarihte Çocuk (Orkun: 1940) yazısı ile M. Şakir Ülkütaşır'ın 1946 yılında yayımladığı Çocuk ve İlgili İnanmalar yazıları da çalışma konumuz bakımından önemli olarak değerlendirilen yazılardır (Ülkütaşır: 1946).

Türk kültüründe çocuk folkloru konusu hakkında yapılan çalışmalarda yabancı araştırmacı ve yazarların adlarına da rastlanmaktadır. Bunlardan bir tanesi Uno Harva' dır. Uno Harva' nın 1950'de yayımladığı Altaylı Kavimlerde Doğumda Çocuğa Ait İnanışlar (Harva: 1950) ve 1954'de yayımlanan Altaylı Kavimlerde Doğum ve Çocuk Ruhları (Harva: 1954) yazıları dikkate değerdir.

Bahsettiğimiz çalışmalar dışındaki birçok çalışmada da çocuk folkloru bir bütün halinde değil de başka konudaki bir saha çalışmasında birkaç tane örnekle değinilen sınırlı kapsamı olan bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki çeşitli yörelerin folklorunun araştırıldığı birçok sunuda geçiş törenlerinin aktarılması esnasında doğum etrafında şekillenen bilgilerden söz edilmiştir. Bununla beraber yalnızca çocuğun merkezde olduğu, inanış ve uygulamaların ele alındığı çalışma sayısı son derece azdır.

Erzurum Hakkında Bilgi

Erzurum Doğu Anadolu'nun en büyük şehri olup tahminlere göre M.Ö. 4900 yıllarında kurulmuştur. Erzurum'un da içinde olduğu bölge tarih boyunca pek çok kavim ve millete ev sahipliği yapmıştır. Bunlardan bazıları: Urartular, İskitler, Persler, Medler, Romalılar, Sasaniler, Selçuklular, Bizanslılar, Moğollar, İlhanlılar ve Safeviler' dir. Şehir 1514 yılında Osmanlılar tarafından fethedilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar yani 1923 yılına dek Osmanlı bu topraklarda hükümünü sürmüştür.

Milli mücadele hareketinin temellerinin atıldığı Kongre Erzurum'da toplanmıştır. Erzurum'un bildiğimiz ilk adı Theodosiopolis'tir. Bu ad Doğu Roma İmparatoru II.Theodosios' a (408-450)

atfedilmişti. Theodosiopolis şu anki Erzurum' un yerinde kurulmuştu. IV. yüzyılın sonlarına yaklaştığında Roma İmparatorluğu sınırlarına dahil edilmiş ve 415 yılında Theodosios' un emir vermesiyle Şark Orduları Kumandanı Anatolius kurmuştur. Urfalı Mateos' a göre bu kent Garin mintikasında Fırat Nehri'nin kaynağına yakın olan bir yerde bulunmaktaydı. Bölgenin sahibi olan Ermenyakos' un ölmesi üstüne onun yerine geçen Kali isimli karısı tarafından kurulduğundan Araplar da Kalikala (Kali' nin armağanı) ismini vermişlerdir. Belazuri Kalikala' yı Ermeniyeye kentleri içinde sayar ve Ermeniyeye kentlerinden biri olarak tanıır. 10. yüzyıl İslam coğrafyacılarına göre Kalikala kenti hakkında, doğuda ev eşyalarının en önemlisi sayılan Kali (halı)nın burada üretilmiş ve ismini bu kentten almıştır. Hudud Alalam' ın yazarı bu kentin müstahkem bir kalesi olduğunu ve her yönden gelen gazilerin sürekli nöbet tutmak suretiyle burayı koruduklarını ve tüccarların şehirde çok olduğunu belirtmektedir. Şu anki Erzurum ismi ise, Erzen' i Selçuklular fethedince halkının Theodosiopolis' e (Kalikala=Karin) göç etmelerinin üzerine bu kente Erzen ve Türk hükümünün ilk başlarında bu ismin sonuna, Meyyafarikin (Silvan) ile Siirt arasında bulunan Erzen' den ayırmak ve Anadolu'ya aidiyetini belirtmek için Rum kelimesinin ilavesiyle, Erzen al-Rum denmesinden kaynaklanmaktadır. Erzurum'da basılan paraların üzerine şehrin ismi Selçuklular tarafından Arzan al-Rum olarak yazılmıştır.

Erzurum ve etrafı bilhassa en son Kalkolitik ve Eski Tunç döneminden itibaren yoğun şekilde iskana ve siyasi vakalara şahit olmuştur. Bunun nedeni ilk çağlardan bu yana önemli ticari ve askeri yolların orta noktasında bulunması, zengin akarsu ağlarını bünyesinde barındırması ve doğal savunma imkanına sahip olmasıdır. Çevresindeki sert iklim koşullarına rağmen dağ silsileleri ve akarsuları etrafındaki verimli ovalar tarım ve özellikle de hayvancılığa uygun bir yer oluşturmuştur. Karaz, Pulur ve Güzelova kazılarının şahitliğinde, altı bin yıl civarı bir süredir çevredeki yaşama biçiminin halen sürdüğü söylenebilir. Bölgede M.Ö. IV. yüzyıldan itibaren çok güçlü bir kültür birliğinin olduğu da anlaşılmıştır.

İtilaf Devletleri'nin baskıları neticesinde İstanbul Hükümeti Anadolu'da asayişin sağlanması amacıyla ordu müfettişlikleri kurdu. Bu tasarı uyarınca Doğu Anadolu 9. Ordu Müfettişliğinde Mustafa Kemal görevlendirildi. Mustafa Kemal Paşa' ya verilen emir şu şekildeydi: Trabzon, Sivas, Erzurum, Van illeri ile Erzincan ve Canik tugaylarına gerekli görülen emirleri verebileceklerdir. Mustafa Kemal Paşa' nın aldığı bu geniş talimata baktığımızda da anlayacağımız gibi, onun görevi sadece Samsun ve etrafındaki asayişsizliği sonlandırmaktan çok daha fazlasıydı. Anadolu' ya ayak bastığı andan itibaren yapmaya başladığı faaliyetler de bunu açıkça göstermektedir.

Mustafa Kemal, Erzurum'a 3 Temmuz 1919'da geldi, onu karşılamak için yapılan ilk merasim Erzurum'un batı tarafında Ilıca' da yapıldı.

Mustafa Kemal Paşa Erzurum'a geldikten bir gün sonra Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni ziyarette bulundu.

1. Dünya Savaşında işgalci Çarlık Rus Ordusunun ilk hedeflerinden biri Erzurum'un üzerindeydi. Osmanlı Ordularının aldığı yenilgiler üzerine, kendilerine ciddi bir engelin olmadığını gören Rus Ordusu, General Yudenic'in önderliğinde Erzurum doğrultusunda ilerledi. 16 Şubat 1916'da Ruslar Erzurum'u işgal etti. 1917 yılında Rusya'da Çarlık yönetiminin yıkılmasıyla birlikte Bolşevikler ülke yönetimine el koymuşlardır. Bunun üzerine Ruslar, Doğu Anadolu Bölgesini işgallerinden vazgeçmiş

ülkelerine geri dönmeye başlamışlardır. Fakat Doğu Anadolu'da Ermenistan kurulmasını hayal eden Ermeniler hızla silahlanmış, Erzurum ve çevresinde soykırım yapmaya girişmişlerdir.

1918 senesinin Şubat ve Mart aylarında bu tarihi kentin insanları, medeniyeti, kültür varlıkları ile ortadan kaldırılmaya uğraşılıyordu.

12 Mart 1918 günü Erzurum kalesinin kurtulduğu kutsal sabahtır.

Erzurum Yöresi Çocuk Folkloru ve Edebiyat

Folklor dendiğinde akla gelen öğelerin en önemlilerden biri de sözlü geleneğe bağlı olan ürünlerdir. Bunların bir bölümü yazıya geçirilmiş olup bir bölümü de dilden dile aktararak bugüne kadar ulaşmış eserlerdir. Bu eserler bugüne gelene kadar ulaştıkları halkların dillerinden, geleneksel adetlerinden etkilenmiş ve beslenmişlerdir.

Sözlü geleneğe bağlı olan eserleri incelemek istediğimiz bu bölümde;

Ninniler, dualar, tekerlemeler, bilmeceler, beddualar, masallar ve oyunlara yer verilmiştir.

Ninniler

Henüz anne karnındayken annesiyle ilişki kuran çocuklar için bazı ezgiler geliştirilmiştir. Ninniler çocuğun iki-üç aylık olmasından itibaren üç-dört yaşlarına gelene kadar annesi tarafından çocuğa, kucağında, ayağında ya da beşiğinde sallayarak daha çabuk uyutmak, çocuğun ağlamasını durdurmak ve çocuğu sakinleştirmek için bir beste şeklinde söylenir. Ayrıca ninniler annenin o anki ruh halini yansıtır biçimde, özellikle mani türündeki bir dörtlükten oluşan bir nevi türkülerdir.

Anne çocuğa ninni söylerken hazır ninni örneklerini kullanabildiği gibi içinden geldiği şekilde yani doğaçlama olarak da söyleyebilir. Anne bir ninni söylerken evladiyla ve kendi sorunlarıyla baş başadır (Kaya, 2004: 353). Ninnilerin bilinen bazı konuları olduğu gibi yaşanan yöreye göre de konu belirlenebilir.

Erzurum yöresinin ninnilerini derlemeye çalıştığımızda yörede söylenen bazı ninnilerin Türkiye'nin diğer bölgelerinde söylenen ninnilerin aynısı olduğunu gördük. Bununla beraber Erzurum'a has ninniler de bulunmaktadır. Erzurum yöresine ait bazı ninni örnekleri şu şekildedir:

Benim kızan nar tanesi anasının bir tanesi uykusunun bir çaresi nenni kızım nenni nenni

Elma attım yuvarlandı gem beşiğe dayandı beşikte bebek uyandı nenni bebeğim nenni

Kuzu meler anasına kuşlar uçar yuvasına işte geldim bir yaşıma nenni bebek nenni

Oğlum oğlum yürüdü ak donunu sürüdü haydi büyü koş oğlum tarlayı diken bürüdü uyu yavrum nenni büyü yavrum nenni

Bebeğin beşiği bakır ben sallarım tıkır tıkır, içindeki aslan Bekir nenni bebek nenni bebek

Yavrum gider oduna

Gurban olam adına

Yavrumu seviyorum herkeşin inadına

Uyusun da böyüsün yavrum nenni

Dandini dandini dastdana,

Danalnar girdi bosdana,

Kov bostancı danayi,

Yemesin lahanayi,

E e e bebek e

Bilmeceler

Çocuklar meraklı olduklarından ötürü gizemli şeyleri severler ve ilgi çekici bulurlar. Ayrıca bilmeceler çocukların zekâ ve hayal dünyalarını zenginleştirip geliştirirler. Bilmeceler geleneklerimizden bugünlere süregelen ve hemen hemen her konuyla ilgili bazı somut ve soyut kavramların zihinde çağrışımını yordayan zihni işlevlerin gelişmesinde büyük rol oynayan özellikle manzum yapıda olan ve bir nevi oyuna benzeyen söz kalıplarıdır (Kaya, 2004: 417).

Bilmeceler sözlü gelenek ürünleri içinde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu toplumun zekâsını ve eğlence düzeyini ortaya koyar. Bilmece soran çocuk da yanıtlayan çocuk da zekâsını kullanarak sorar ve cevaplar. Çocuk karşılaştığı sorunlara karşın nasıl çözüm üretebileceğini öğrenir ve bu konuda hızlanır. Bilmeceler pratik zekanın gelişmesine katkı sağlar (Şimşek, 2007: 46). Çocuklar bilmece sorarak çevrelerindeki nesnelere isimlerini ve ne işe yaradıklarını öğrenirler. Bilmecelerin önemli işlevlerinden biri de köklü bir tarihe sahip olan topluluklarda dil yeteneklerinin, çevrelerindeki nesne ve olayların iyi anlaşılması için kullanılan eğlenceli birer öğrenme yöntemi olmasıdır (Yalçın, Aytaş 2003: 132).

Bilmeceler kırsal kesimdeki uzun kış akşamlarında eğlendirici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bilmecelerin yalnızca eğlendirici özelliğinden bahsetmek doğru değildir. Aynı zamanda çocuğa etrafındaki eşyaları, doğa durumlarını, hayvan, bitki isimleri gibi bazı bilgileri soru- cevap tekniğiyle öğretir. Aile üyeleriyle bir arada olunan toplantıların önemli bir unsuru olan bilmeceler, çocuğun özgüvenine de katkıda bulunur.

Sorulan bir bilmecenin doğru cevabını bilen çocuk hem eğlenir hem öğrenir hem de kendine olan güveni artar. Aslına bakarsak insanı düşünmeye yöneltmesi, bireyin çevresine daha dikkatli şekilde bakmasını sağlaması doğrultusunda düşünüldüğünde bilmece sorma ve cevaplamanın bir tür beyin jimnastiği olduğunu söyleyebiliriz (Cerrahoğlu, 2005: 58).

Bilmecelerde herhangi bir konu sınırı yoktur. Pek çok konuda hatta hemen hemen her konuda bilmece sorulabilir. Bilmecelerle ilgili bazı sınıflandırmalar yapılmıştır. Örneğin Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş bilmeceleri söyleyen kişiye göre; anonim olanlar, ferdi olanlar, yapısına göre ise de şiir halinde yazılanlar ve düz yazı halinde olanlar şeklinde tasniflenmişlerdir. Bilmeceler geleneksel sorulardır. Geleneksel olmanın anlamı söylenen yer ve zamanlar içinde bir derinlik ve yaygınlığı olmaktır (Başgöz, Tietze, 1999:3). Yörelere derlenen bazı bilmecelerin soruluş biçimine bakıldığında ilk başta argo gibi algılanmaktadır. Fakat yanıtları söylendiğinde aslında argo bir anlamı olmadığı anlaşılmaktadır. Erzurum yöresinden bazı bilmeceler şunlardır:

Gece gider üşümez, gündüz gider üşenmez, beline kuşak kuşanmaz (Nehir)

Hey ne idim ne idim, samur kürklü bey idim, felek beni şaşırttı, kızgın küle düşürdü (Kestane)

Dedem gider o gider, öğünde tık tık eder (Baston)

Bir küçücük mil daşı dolandır daşı daşı (Göz)

Biz biz idih, biz idih, otuz iki kız idih, ezildih, büzüldüh iki duvara dizildih (Dişlerimiz)

Çarşıdan aldım bir tene, eve geldim bin tene (Nar)

Mesel mesel men iki, oğul uşağı on iki, mesel beyin avradı, beni gördü ağladı (Tavuk)

İki merak, bir direk (Burun)

İki gaşılı, duvara yapışılı (Kulak)

Dualar

İnsan doğası gereğince ilahi bir güce inanma ihtiyacı içindedir. İnsanoğlu en eski çağlardan beri gereksinimlerini ve isteklerini kendisinden daha büyük olan bir güce iletir. Bu büyük güç insanların inanışlarına göre farklı adlarla anılmaktadır. Bizim dinimiz olan İslam'a göre yaratıcımız ve o ilahi gücümüz Allah'tır. Biz ihtiyaçlarımızı dualar aracılığıyla Allah'a iletiriz. Dua, anonim halk edebiyatına göre insanların kendileri ve sevdikleri kişiler için iyilikler dileyen, insanın kendi mutluluğu ve toplumun mutluluğu için Allah'a yaptığı bir sesleniştir (Güleç, 2002: 50).

Çocuk için edilen dualarda, sağlığının iyi durumda olması, bütün ömrü boyunca her şeyinin iyi ve hayırlı olması istenir. Dualar samimi ve karşılıksız olarak edilir. Bu da karşılıksız sevginin bir göstergesidir. Erzurum'dan derlediğimiz dua örnekleri:

Allah ahirette imansız, dünyada mekânsız etmesin.

Beyler paşalar sana yerinsin.

Su gibi ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun, bir oğlun bir kızın olsun.

Allah seni nemerde möhdaç etmesin.

Torpağ ata, altın dutasın.

Seni heç darda galmiyasın.

Beddualar

Beddualar toplumumuzda hoş karşılanmamakla beraber, kötü dileklerin dile getirilmesidir. Çoğunlukla sinirli bir haldeyken söylenir. Uslu durmayan, çevreye rahatsızlık ve zarar veren çocuklar için kimi zaman kullanılır. Anne ve babalar çocuklarına beddua edebildiği gibi, çocuğun rahatsız ettiği başka insanlar da çocuğa beddua edebilirler. Toplumumuz bedduaları her ne kadar hoş karşılamasa da neredeyse bütün yörelerimizde beddualara rastlanmaktadır. İyiliklere, iyi temennilerle yani dualarla karşılık verirken canımızı yakan, bizi zorlayan ya da bize kötülük yapan insanlara da beddua ederek karşılık vermekteyiz. Aradaki fark ise çoğu zaman beddua, dua kadar samimi ve içten değildir. Bedduaları pek çok zaman anlık duygu boşalması olarak kullanırız. Erzurum'dan derlediğimiz bazı beddualar:

Allah cezan vere

Baba yiyesen

Başan gara gele

Evsiz barksız galasan

Kor olasan

Torpağ başşan verem

Dalın yere gele

Seni heç ummiyasın

Be mirat

Menzile ermiyesin

Gözün kor ola

Başına daşlar düşe

Allah uyuz vere dırnah vermiye (tırnak)

Ağzın dilin kitlene

Başın yerin dibine bata

Boyun devrüle

Seni hışım vura

Dullara duvahsız, ergennere gınasız gidesin (kınasız)

Dellene dağa, daşa düşesın

Parça tike olasın, her bir parçan bir dağa savrula

Tekerlemeler

Bir insanın kendini anlatabilmesi için önemli olan faktörlerden biri de ana dilini güzel ve etkin bir şekilde kullanabilme yeteneğidir. Bu yeteneğin küçük yaşlardan itibaren kazandırılması dikkate değer bir noktadır. Çocuğa dil bilincini aşılması, ana diline karşı sevgi kazandırılması ve bu sevginin doyurulup kalıcı olmasında büyük rolü olan tekerlemeler; çocuğun kelime dağarcığı üzerinde de etkili bir unsurdur. Çocuk edebiyatının oluşmasında ve sınırlarının belirlenmesinde pek çok değişken etki etmektedir. Bu değişkenlerden biri de tekerlemelerdir. Tekerlemeler, masal, halk tiyatrosu ve bilmeceler gibi bazı türlerin içinde ya da müstakil olarak ortaya çıkan ürünlerdir (Elçin 2004: 589). Çocuklar konuşmaya başlamalarından itibaren kendi kendilerine bazı sesler çıkartırlar ve yeni sesler denemeyi severler. Aynı zamanda ritmik, melodili konuşmalara küçük yaşlardan itibaren ilgi duyarlar (Şimşek 2007: 40). Çocukların zekalarına ve hayal dünyalarına hitap eden tekerlemeler eğitimlerinde de kullanılır. Bunlardan dolayı tekerlemeler çocukların hayal dünyalarını zenginleştirmek bakımından önem arz etmektedir. Çocuk folkloru, çocuğun anne karnına girmesiyle birlikte başlamaktadır. Ayrıca çocuk folkloru çocuğun içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel yapısına göre şekil alır. Çocuk oyun sırasında ya da çevresinde öğrendiği tekerlemelere kendi hayal dünyasına göre bazı eklemeler de yapabilir. Söylenen her tekerleme çocuğun yaşadığı çevre şartlarıyla doğru orantıda olduğu için çocuğun yaşadığı bölgenin folklorik öğelerine de ışık tutar. Çocukların, sözcük dağarcıklarının sınırlarını genişletmekte de önemli rolü olan tekerlemeler; çocuğun hayallerini gerçekler ile birleştirerek ifade gücünü kuvvetlendirmesine olanak tanır.

Çocuklar arasında tekerlemelerle atışmaya dayalı oyunlar da oynanmaktadır. Erzurum yöresine ait tekerlemeler de vardır:

Erzurum dağları hařhař

řekeri ađızla kardař

Erisin karlı dađlar

Kavuřsun bacı kardař.

Tarla tumbi zegerek

Zegerege su gerek

Emmim oğlu dururken

El benim neme gerek.

Dadař dadař hoş dadař

Başında dal-fes dadař

Eller gelmiş götürir

Kapıları bas dadaş.

Ooo piti piti

Karamela sepeti

Çantada bülbül

Ciđarada sümbül

Ebek bebek çek çih,

Musdafa, Mısdih,

Arabaya gısdih,

Üř mum yahdih,

Arhasından bahdih

Leylek leylek havada,

Yumurtası tavada,

Seslen gelsin et yesin

Vurun başına dert yesin.

Yağ yağ yağmur,

Teknede hamur,

Guyuda çamur,

Kes yağmur.

Garğa garğa gak dedi Çih şu dala bah dedi

Çıhdım bahdım o dala

Bu garğa ne budala,

Garğa fındıh getirdi

Sıçan yedi bitirdi

Masallar

Masallar önemli kültür kaynaklarıdır. Geçmiş günümüzün içinde eriterek geleneksel özellikleri ve kültürü taşıma özelliklerini içlerinde barındırırlar. Masallar sözlü edebiyat ürünleridir, dolayısıyla anlatmaya bağlıdır. Masalın tanımlanması, kaynakları ve ortaya çıkışı konusunda pek çok farazi görüş ileri sürülmektedir (Yalçın, Aytaş 2003: 60). Masal, kahramanlarından bazıları hayvanlar ve doğaüstü yaratıklar olan, olayların masal ülkelerinde geçtiği, hayal ürünü olduğu halde dinleyicilerini gerçekliğine ve büyüüne ikna eden bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu 1999: 2). Masalların çocuk folklorundaki öneminin de altını çizmek gereklidir. Çocuğun hayal dünyasını zenginleştirerek zihinsel anlamda gelişimine oldukça katkı sağlarlar. Çocuk, masallardaki hayali dünya ile gerçek dünya arasında ilişki kurar. Çünkü masallarda genellikle iyi ile kötünün, doğruyla yanlışın, güzel ile çirkinin çarpışması mevcuttur. Genel olarak iyinin, doğrunun ve güzelin kazanmasıyla neticelenen masallar; çocuğu olumlu şekilde etkilemektedir. Masallarda dürüst ve sahtekar, akıllı ve aptal gibi insan tipleri karşı karşıya gelir. Bu olumlu ve olumsuz tipler aracılığıyla örnek alınması gereken ya da sakınılması gereken davranış şekilleri ortaya konur (Şimşek 2007: 58).

Masallar üretildiği ve var olduğu toplumun kültürel yapı taşlarını bünyelerinde barındırır. Dilden dile anlatılarak günümüze kadar gelen masallar, yaşanan çağın koşullarına göre de yeni şekiller almaktadır. Bu durum da çocuğun ahlaki anlamdaki gelişimine önemli etkilerde bulunur. Anlatılan masal, mevcut zamanın toplumsal olaylarıyla bağlantılar kurduğu için çocuk toplumdan bihaber olmayarak yetişir. Bu bakımdan masal anlatanlara, ebeveynlere önemli bir görevler yüklenmektedir. Çünkü çocuğa masalın soyut anlamdaki sınırsızlığını anlatıcı belirtir. Çocuk kendi uzun öyküsünü masaldan yola çıkarak tasarlar. Masal geleceğe yöneltir. Çocuk düşüncelerini kurmaya, hayalinde yarattığı olağanüstülüklerle kaplı kendi serüveninde kendini ortaya çıkarmaya ve tanımaya uğraşır. Böylelikle gerçekler dünyasında sapsağlam kalmayı daha kolaylıkla öğrenir (Şirin 2007: 81).

Erzurum yöresinden masal örnekleri:

Bir varmış, bir yokmuş... Hasangala tarafında bir kövde, bir köse ailesi yaşarmış. Köse'nin tek bir oğlu varmış. Oğlan, ginga gahmış. Anasının yahasını tutmuş: "Babama de beni eversin." diye gadını zora getirir olmuş. Oğlanın ısrarlarından bihan anası sonunda erine der ki: "Beyim hal beleyken bele. Oğlan evlanmah isdir. Heberin olsun. Bunun çaresine bah." Buni duyan da gocası diyir ki: "Madem ki evlanmah isdir, şehere götürsün, öküzi satsın. Parasını getirsin. Onun parasiynan başını bağliyah." Gari gidir, gocasının söylediklerini oğluna bir bir annadir: "Baban dedi ki sabahtan öküzi şehere götürsün, satsın, parasını getirsin. Oni everim." Buni duyan oğlan sevünir, havalara sıçırır. Sabahi dar edir. Sabah olunca öküzi ahurdan çihardir, öğüne gahir, şehrin yoluni dutirrr... Şehirde de yeddi tene menşur köse varmış. Bu köseler şehrin dışında ki yola dağılır, yoldan gelip geçenleri gandırir, mallarını yoh fiyetten alırlarmış. Oğlanın babasının adı Hasan'mış. Hasan da çoh menşur bir köseymiş ama kövün dışında pek bilen yohmuş. Oğlan Şeherin yoluni yari etmişdir ki, garşısına iki köse çihır. Bunlar bahirlar ki oğlan birez safa benzir. "Bele nereye gidirsən?" diyirler. "Ökizi satmiya götürirem." diyir oğlan. "Ne istirsən, biz alah."derler. Oğlan:"On pankinot verin. Öküzi size verim." diyende, kösenin biri diyir ki: "Ey hoş, fiyati de ey amma bu öküzün bir gusuri var." "Neymiş gusuri? Hele diyin bahim." Köse diyir ki: "Bu öküzün boynuzları çoh sivri. Alan adam öküze alaf verende başını bir sallasa adamın gözünü çihardir. Sufatını dağıdır." Oğlan bu sözleri dinledihdan sonra öküze: "Ho" diyir. Birez ilerliyen de: "Ola ben ne edim? Nasıl edim?" diyir. Yerden bir daş almasiynan öküzün iki boynuzuni da girir. O hışdıkk öküz olir golik... Bele bu vaziyette yoluna devam edende garşısına iki tene köse daha çihır. Bu köseler de meğer öbürlerindenmiş. Oğlani bunlar da birez saf göriller. Gandınp öküzi elinden almah isdirler: "Bele nereye gidirsən deliganli?" diyirler. "Anbu öküzi götürirem ki şehirde satim." "Ne isdiren? Biz alah." "On pankinot verin yeter." diyir.

Oğlan bele diyende köseler diyirler ki: "Öküzün değeri var. On pankinot eder. Daha fazla da eder. Fiyati ey, hoş amma bu öküzün bir gusuri var." Oğlan: "Neresinde bir gusuri var? Hele gösterin?" der. Köseler diyir ki: "Bu öküzün dudahlari çoh loşo. Alaf yiyende etrafa sıçıradır."

Oğlan köselere: "Peki." diyir, öküzi öğüne gahir. Biraz giden de cebinden piçağı çihardir. Öküzün iki dudağını da dibinden kesir. Tebi öküz al ganlar içinde galirrr... Bele bu veziyette giderken gine garşısına iki köse çihır ve diyirler ki: "Deliganli hele eylen, bele nere gidirsən?" "Anbu öküzi şehirde satmiya götürirem." "Ola ne ey bir öküzmüş bu öküz. Ne istisen biz alah," "On pankinot isdirem." "Eyyy , öküze göre fiyati bi şey değil de bu öküzün bir gusuri var, o da olmasa misli misli ederdi." "Neymiş gusuri?" "Bu öküzün pocçıgi çoh uzun. Bir sallasa etrafi berbad eder." Bu sözleri dinledihdan sonra köselerden ayrılan oğlan, şehre yahlaşdığı yerde gene piçağını çihardir. Öküzün pocçığini

dibinden kesirrr... Beçare öküz, onca gan ziyan edir ki, artık ferî fesi kesilir. Ayahlari gövdesini daha galdirmir. Yüriyemir, oracıhda düşir, öler. Öküz ölende oğlan çoh üzülir ve diyir ki: “O ki satamadım, bari derisini köve götürüm.” Öküzü soyir. Derisini heybesine goyir. Köve götürir...

Gumburi Gucik Tilki

Köyün birinde yaşlı bir nene (Nine)yaşermiş. Nenenin sütünü satarak geçimini sağladığı bir geçisi (keçisi) varmış.

Zaman içerisinde nene keçinin südünü (sütünü) sağarak, dama (kilere) goyarmış. Ancah, damdaki südün, her gün azaldığını fark eder. Bu duruma bir anlam veremeyen nene damda, kapının arkasına gizlenmiş, behlemeye başlamış. Nene beklerken ussulca damın gapısı açılır. Birde ne görsün hiç ummadığı birisi içeri girmiş. İçeriye giren gurnaz yaşlı tilkidir. Tilki südü şapbur şapbur içmiye başlamış. Sabırınan bekliyen nene, tilki tam gapıdan çıhherken, gapıyı kapatır. Tilkinin guyruğu gapıya sıhışarak, guyruğu gopar.

Guyruğu gopan tilki can havliyinen gaçar. Meşeye (Orman) gider. Meşede guyruğu gopuk ve yaralı olan yaşlı tilkiyi gören, genç tilki arhadaşları, yaşlı ve guyruğu gopuk tilkiye, “gumburi gucuk, gumburi gucuk, gumburi gucuk” diyerek dalğa ederler. Bu duruma çok üzülen ve nenenin südünü çaldığına peşman olan tilki, utana, sıkıla nenenin gapısına gelir. Nenenin gapısını çalmıya başlar. Gapıyı açan nene tilkiyi garşısında görende küplere biner: “Gine mi sen?” diye bağıırır. Tilki: “Gurban olem nene, ben çok peşmanım, benim guyruğumu geri ver, bizim köye giderken, bana gumburi gucuk demesinner. Ehdiyarım zoruma gider.” der. Nene der ki: “Bir şertim var. Eger, benden çalarak iştiğin, südlerimi geri verirsen, bende sene, guyruğunu geri veririm.” Çeresiz tilki, düşünmiye başlar. Südi nereden bulabilirim diye. Birden ahlına, südi bol olan, geçiye getmak gelir. Goşa goşa geçiye giden tilki: “Geçi gardaş gulun gurbanın olem, ne olur bene süd ver. Südü neneye verem, nene bene guyruğumu versin, bizim köye gidende, bene gumburi gucuk demesinner.” der. Geçi birez düşüner, tilkinin halına acer, ona derki: “Benim garnım aç. Aç olduğum için südüm olmaz. Bana gavaktan, gezel (sararmış son bahar yaprağı) getir, ben gezeli yiyem, südüm olsun, südü sana verem. Sen südü neneye ver, nene sene guyruğunu versin, sizin köye gidende, sene gumburi gucuk demesinner.” Bu sözün üsdüne tilki, gavak ağacına gider: “Gavak gardaş, sevli boylu, can gardeş, ocağına düşdüm, bene gezel ver. Gezeli geçiye verem, geçi bene süd versin, südü neneye verem, nene bene guyruğumu versin. Bizim köye gidende, bana gumburi gucuk demesinner.” Gavakda demiş ki: “Tilki gardaş, senin halına çoh acıdım, yardımçı olmah isterim, hama sene gezel verebilmem için, harktan (ark) bene su getir. Suyu içem, yarpak açem, yarpaklar gezel olsun, gezeli sene verem, sende gezeli geçiye ver, geçi sene süd versin, südü neneye ver, nene sene guyruğunu versin, sizin köye gidende, gumburi gucuk demesinner.” Geçi oradan bir umudunan ayrılır, harğın başına gider: “Hark gardaş, dertlere derman gardaş, benim derdime çere ol. Bene su ver, suyu gavağa vereyim, gavak bana gezel versin, gezeli geçiye vereyim, geçi bene süd versin, südü neneye vereyim, nene bene guyruğumu versin, bizim köye gidende gumburi gucuk demesinner.” Hark der ki: “Tilki gardeş, benim suyum kurudu, git degirmancıya söyle, benim önümü açsın, ben sene su vereyim, suyu gavağa ver, gavak sene gezel versin, gezeli geçiye ver, geçi sene süd versin, südü neneye ver, nene sene guyruğunu versin. Sizin köye gidende, sene gumburi gucuk demesinner.” Tilki, gine yollara düşer, degirmancıya gider: “Degirmancı gardeş derdime derman ol, beni bu dardan gurtar. Harğın ögünü aç, hark bene su versin, suyu gavağa vereyim, gavak bene gezel versin, gezeli geçiye vereyim, geçi bene süd versin,

südü neneye vereyim, nene bene guyrugunu versin. Bizim köye gidende, gumburi gucuk demesinner.” Degirmanci der ki: “ Ben her gelenin derdine derman olurum, sene de yardım ederim, ancak, garnım çoh ac, bir gaba (kaba) un goyar, tilkiye verir, bunu fırıncıya götür, bene epmek (ekmek) yapsın. Epmeği yiyem, karnım doysun, harkın öğünü açem, hark sene su versin, suyu gavağa ver, gavak sene gezel versin, sen gezeli geçiye ver, geçi sene süt versin, südü neneye ver, nene guyrugunu versin. Sizin köye gidende, gumburi gucuk demesinner.”

Tezze (yeni) bir umutla, unu alan tilki, fırıncıya gider: “Acları toh eden fırıncı gardaş, benim derdime derman ol. Bu unnan bene epmek yap, epmeği degirmanciya verem, degirmanci garnını doyursun, harğın öğünü aşsın, hark bene su veriin, suyu gavağa vereyim, gavak bene gezel versin, gezeli geçiye verem, geçi bene süd versin, südü neneye vereyim, nene bene guyrugunu versin. Bizim köye gidende gumburi gucuk demesinner.” Fırıncı demiş ki: “Epmeği bişirmek için, fırını yahmam gerek. Onun için bene meşeden odun getir. Odunnan fırını yahayım, epmek bişirem, epmeği sene verem, epmeği degirmanciya ver, degirmanci harkın öğünü aşsın, hark sene su versin, suyu gavağa ver, gavak sene gezel versin, gezeli geçiye ver, geçi sene süd versin, südü neneye ver, nene sana guyrugunu versin. Sizin köye gidende gumburi gucuk demesinner.” Çeresiz ve yorğun bir halde, meşeye doğru yürümeye başlar. Yolda giderken, köyün ormancısına rastlar. Ormanci: “Heyirdır, tilki gardaş bu ne hal. Guyrugun yoh, yorğun ve bitkinsin, yapacağımız bi şe var mı?” Yaşlı tilki, hızlılık yaparak, nenenin geçisinin südünü çaldığını, nenenin de onu bu hala getirdiğini, ağliyerek annadır. Yaptığı hetayi, telafi etmek istediğini, bunun içinde, meşeden odun alacağını, odunu, fırıncıya vereceğini, fırıncının ona epmek bişireceğini, epmeği degirmanciya vereceğini, degirmancının harğın öğünü açacağını, harğın ona su vereceğini, suyu, gavağa vereceğini, gavağın ona gezel vereceğini, gezeli geçiye vereceğini, geçinin ona süd vereceğini, südü neneye vereceğini, Nenenin de, ona guyrugunu vereceğini, bizim köye gidende, ona kimsenin gumburi gucuk demiyeceğini annadır. Yaptığı hızlılığa çok peşman olduğuna inanan köyün ormancısı, tilkinin bir daha hızlılık yapmıyacağına, başhalarının malına zarar vermiyeceğine söz vermesi üstüne ona yardımcı olmiya genel verir. Yetkisini gullanarah, meşeden odun alır, tilkiye verir, tilki ormancidan aldığı odunları, sevinçle goşarah, fırıncıya götürür. Fırıncı hamur yuğurur, fırını yahar, yapmış olduğu, nar kimi gızarılmış epmekleri, tilkiye verir. Tilki epmekleri alır, degirmanciya götürür. Garnını doyuran degirmanci, gazma, kürek alarak harğın öğünü açar. harkdan suyu alan tilki gavağa götürür. Gavak suyu içence yarpahlarını açar, güz (sonbahar) geldiğinde, yarpahları saralır. Gavak sallanarak, gezel töker. Gazelleri alan tilki, sevinçle geçiye gider. Gezelleri geçiye yedirir. Geçı bol süd verir. Tilki südü alarak, hem sevinçli, hem de mahcup bir halde, Nenenin yanına gider: “Nenem nenem can nenem, dişleri mercan nenem, südünü getirdim, ne olur, benim guyrugunu ver artıh.” der. Tilkinin peşmanlığını, ve geyretini gören nene, südünü de geri aldığından çok sevinerah, tilkiye guyrugunu geri vereceğini diyer. Hama birgaç gün sabırınan behlemesini söyler. Südünü bir tamam alan nene, tilkiyi mükafatlandırmah ister. Gece sabahlara gadar, tilkinin gopan guyruguna dügmeler, boncuhtar, ziller, aynalar ve nahışlar işler. Son derece süsli bir guyruk yapar. Nene tilkiye seslenir: “Gel senin guyrugunu vereyim de sizin köye gidende, gumburi gucuk demesinner.” Buna çoh sevinen tilki, nenenin öğüne oturur. Nene süslemiş olduğu guyrugu yerine tiker. “Güle güle gullan.” diyerek tilkiyi uğurlar.

Eskisinden daha güzel guyruga gavuşan tilki, sallana sallana meşeye gider. Guyrugu yohken, onunan alay eden, dalğa geçen, genç tilkilerin toplantısına denk gelir. İşlerine gidence, süsli guyrugu gören tilkilerin, şaşgınlıhdan, ağızları açıhta galır. Ona gıptaynan bahmaya başhalar. Herkeş bir yandan soru sormiya başhalar. Gopuk guyruguna ne yaptın da bu gadar güzel hala geldi. diye sorallar. Daha öğde

(önce), onunan dalğa geçdikleri için, yaşli ve gurnaz tilki, onlara hayat dersi vermah isder. Tilki, genç tilkilere: “Çoh golay oldi. Guyruğumun yohluğuna üzülerken dere kenarına giderah, buzun üstüne yatdim yuhlamışım (uyumuşum). Sabah gahdığımda çoh güzel bişe olmuşdu. Guyruğum geri gelmiş, bu geder güzelidi. Size de gösterem, siz de güzel guyruklara sahap olun istedim.” der. Bunu örğenen genç ve tecübesiz tilkiler, haman dere kenarına goşarah, buzun üstüne yatarlar. Sabağa güzel guyruklarnan uyanacahlarını, hayal ederek, uyhuya dalarlar. Sabağ olduğunda, uyanan tilkiler, buzun üstünde guyruklarının donarah, buza yapıştığını görürler. Guyruklarını gurtarmak için, hopliyan tilkilerin, guyrukları gopar. Ağliyerek, yaşli tilkinin yanına giderah: “Bize buni niye yapdın?” derler. Yaşli tilki: “Yaşlılarla ve saggatlanmış, canlılarınan alay eddiğinizdan , size bir hayat dersi vermah istedim.” demiş ve süsli guyruğuni salliyarah meşeye dalmış. Gumburu gucuk: (Kuyruğu kopuk)

Çocuk Oyunları

Oyun, çocuğun varoluşu itibarıyla vardır. Çocuk, attığı ilk adımları bile bir oyun olarak değerlendirir. Bu sayede çocuk sıradan aktivitelerde bile eğlenir, eğlendikçe de daha iyi şekilde öğrenir. Çocukluk dendiğinde akla gelen ilk kavram olan oyunun gerçek dünyanın hayal dünyası ile arasındaki köprü olduğunu söyleyebiliriz (Yavuzer, 1994: 169). Oyunların çocuk üzerinde nasıl bir etki bıraktığı oldukça önemlidir. Çocuk oyun oynarken herhangi bir zorlama ya da baskı ile karşı karşıya değildir, tamamen kendi isteğiyle oyun oynar. Oyun vakitleri çocuk için en verimli olan vakitlerdir. Çünkü hemen her oyunun belli başlı bazı kuralları vardır. Çocuk oyun oynarken kurallara uymayı da öğrenmiş olur. Bunun yanı sıra çocuklar etraflarındaki birçok nesneyi ve olayı da yine oyunlar sayesinde öğrenirler. Çocuk oyun oynarken kendini farklı bir dünyada hisseder, içinde bulunduğu gerçek dünyadan bir süreliğine de olsa sıyrılır. Çoğu oyunun sonunda kazanana bir ödül, kaybedene ise bir ceza vardır. Çocuk bununla hem kazanmanın hem de kaybetmenin hazzını yaşar ve kendini bir bakıma gerçek dünyaya hazırlar.

Çocuk oyun oynarken sadece eğlenmeye, yaşadığı ana odaklanır, oyunun sonucunda ne olacağını düşünmez. Belli bir hedefi yoktur. Bazı kuralların dışına çıkmayarak sınırlarını kendisi belirler ve sınırlarını kendi belirlediği bir alanda özgür biçimde dolaşır. Bazı şeyleri birine ya da bir şeye bağımlı kalarak yapmak değil, birçok olguyu oyun oynayarak öğrenmek, öğrenmeyi eğlenerek yapmak çocuğun ilgisini canlı tutmaktadır. Oyunlar çocuğun bütün dünyasını oluştururlar. Bir çocukla iletişim kurmanın en sağlıklı ve kolay yolu oyundur. Oyunu kullanarak çocuğun dünyasında bir yer bulmak mümkündür.

Çocuk bir toplumu oluşturan en önemli unsurlardan biridir. İnsanın olduğu her yerde çocuğun da olduğundan bahsetmiştik. Oyunların da çocuğun gelişiminde oldukça etkili bir anahtar olduğunun üzerinde durmak gereklidir. Oyunun biçimine göre çocuk bazı roller üstlenir, bazı sorumluluklar edinir ve bu sorumlulukların gerekliliklerini yerine getirir. Bu sorumluluk bilincinin oyunla çocuğa kazandırılması, çocuğun kendi kimliğini kazanması bakımından son derece önemlidir. Oyun aracılığıyla çocuklar birçok şeyi okul öncesi dönemde üstelik daha kolay olarak öğrenirler. Çünkü okulda bir öğrenme zorunluluğu varken oyunda böyle bir zorunluluk yoktur. Oyunlar çocukları ortak bir paydada buluştururlar ve toplumun yaşam şartlarına göre değişmekle beraber birçok yörede benzer özellikler göstermektedirler. Yapılan derlemelere göre bazı oyunlar tamamen aynı olup sadece isimlerinde farklılık görülmüş, bazı oyunların da birtakım kurallarının değişik olduğu gözlenmiştir.

Erzurum yöresinde oynanan bazı çocuk oyunları şunlardır: dütdülü gelin, itti bitti, köşe kapmaca, kozalebbik, bilye, hızzek, cim cim cimana, kayış Kızdı, fırfirik, tütünüm eğri, papel, tüttü, kuka, pabuç çırpma, elim elim epenek, dane.

Erzurum yöresinden oyun örnekleri:

Dütdülü Gelin:

Yetişkinlerin yaz aylarında kurak geçen zamanlarda yağmur duasına çıktıkları dualarda bulunup yağmur yağması için yakarışlarının, çocuklarda oyunlaştırılarak yapılan bir çocuk oyunu ve etkinliktir.

Evlerde bulunan el yapımı süpürgeye baş kısmının biraz aşağısından sopa geçirilerek kol yapılır. Süpürge üzerine çocuk elbisesi giydirilerek, gelin gibi süslenir. Gelinin kollarından birer çocuk tutar. Diğer çocukların bir kısmı da ellerine kova torba gibi kaplar alarak, sırasıyla köyde bulunan evlerin kapısını çalmaya başlarlar. Kapısını çaldıkları evin önünde: “Dütdülü gelin ne ister, kaşık kaşık yağ ister, o geçenin bulutu, bu geçenin bulutu, tarla çayır kurudu, ver Allah’ım ver bir sulu yağmur, verene bir yağız oğlan, vermeyene kel kız versin.” diyerek isteklerini dile getirirler. Evin kapısını açan ev sahibi, Çocukların kaplarına yağ, şeker, un, bulgur gibi malzemeler koyar ve ansızın çocukların üzerine yağmuru temsilen su serpiştirir, çocuklar kaçar. Sevinçle başka bir kapıyı çalarlar, aynı istekleri dile getirirler. Köyün tamamını dolaşan çocuklar işleri bitince aldıkları malzemeleri daha önceden belirlenmiş bir çocuğun evine getirirler. Evin annesi onlara un helvası ve bulgur pilavı yaparak karınlarını doyurur. Çocuklar yağmurun yağmasını dört gözle beklemeye başlarlar ki, bazı zamanlarda yağmur yağdığı da söylenir.

Gındillik Oyunu:

İnce demirden bir çember yapılır, bir de demirden yapılmış ince uzun bir yönlendirme çubuğu alınır. Çubuk çembere geçirildikten sonra çember çubuk yardımıyla döndürülerek sınır koyulan yere kadar düşürmeden götürülmeye çalışılır. Çemberi düşürmeden götüren oyunu kazanır.

Bezirgen Başı Oyunu:

Oyunun lideri yani bezirgen başı olan iki çocuk karşılıklı ellerini yukarı kaldırarak birbirine kenetler. Diğer çocuklar arka arkaya kuyruk olur. İki çocuğun kolları arasından geçmek isterler; ancak çocuklar gözüne kestirdikleri bir çocuğu kolları arasında sıkıştırırlar. Yakalanan çocuk: “Aş gapiyi bezirgen başı bezirgen başı.” diyerek kollarının açılmasını ister. Bunun üzerine oyun lideri olan çocuklardan biri: “Gapi hakgi ne verirsın ne verirsın” der. Çocuk, kendini kurtarmak için: “Arhamdaki yadiger olsun yadiger olsun.” der ve arkadaki çocuk bezirgen başının arkasına geçer. Bu durum her iki taraf için de çocuklar bitene kadar devam eder. Çocuklar bittiğinde bezirgen başlarının liderliğinde karşılıklı el ele tutuşarak birbirlerini kendi taraflarına çekmeye başlarlar. Orta çizgiyi geçen oyunu kaybeder.

Bir Birliğim Oyunu:

Halka şeklinde yerinde oturan çocuklar ayaklarını halkanın içine doğru uzatırlar. Oyun yöneticisi olan bir çocuk elinde sopayla saymaya başlar: “Bir birliğim, iki ikiligim, üç üşlögüm, dört dörtlögüm, altın

elek, demir telek salla buni, çek şuni.” der. Sopa hangi çocuğun ayağına denk gelirse o ayağını çeker. En sona halkanın içinde kalan ayağa sahip çocuk oyunu kazanır.

Sonuç

Çocuk folkloru, milli folklorumuzun içinde; kendine ait özellikleri içinde barındıran ayrı bir folklor alanıdır. Milli folklor ve çocuk folkloru iç içe olan alanlardır. Çocuk folkloruna ait unsurların birçoğu milli folklorun içinde de bulunmaktadır. Aradaki ince ayırım; çocuk folklorunun hitap ettiği kitlenin çocuk olmasıdır. Çocuğa ait tüm yaşantı biçimleri çocuk folklorunu şekillendirmektedir. Çocuk, toplumun temel taşlarından bir tanesidir. Çocuğa ilişkin yapılan uygulamalar (doğum öncesi ve sonrasında yapılan uygulamalar, kırklama, göbek kesimi, diş hediği, saç ve tırnak kesimi, konuşması, yürümesi, çocuk hastalıkları ve bu hastalıklara ilişkin halk tedavi yöntemleri vb.) ve belli bir erişkinliğe ulaşıncaya sözlü geleneğe ait eserler (ninni, bilmece, tekerleme, dua, beddua, masal ve oyunlar) çocuk folkloruna ait unsurlardır. Ülkemizin birçok yöresinde olduğu gibi Erzurum’da da çocuk folkloru zengin ve köklü bir geçmişe sahiptir. Erzurum’un halk kültürü, sözlü geleneğe ait eserler bakımından da zengindir. Erzurum çocuk folkloru, üzerinde müstakil bir çalışma yapılmamış alanlardandır. Çocuğun doğumu sonrasında yapılan göbek kesimi, kırklama, beşik vs. uygulamalardan birkaçına ve sözlü geleneğe ait bilmece, tekerleme, masal vs. öğelere de Erzurum’a ait yıllıklarda yer verilmiştir. Ancak yer verilen bilgilere yüzeysel olarak değinilmiştir. Erzurum’a ait kaynaklara ve kaynak kişilerin anlattıklarına bakılarak çocuk folkloru uygulamalarında değişimler olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal, ekonomik ve kültürel hayattaki gelişmeler çocuk folklorunu da etkilemiştir. Birçok uygulamaya, Erzurum merkez ve ilçe merkezlerinden ziyade kırsal kesimlerde rastlamak mümkündür. Tüm gelişmelere ve değişmelere rağmen Erzurum’da çocukla ilgili uygulamaların korunmaya çalışıldığını söylemek yanlış olmaz. Erzurum çocuk folkloru üzerine yapılacak olan bir çalışmanın Türk çocuk folkloru çalışmalarına katkısı olabileceğini düşünerek çalışmamıza başlamıştık. Çalışma süresince folklorik öğeleri tüm özellikleriyle, tüm zenginlikleriyle ortaya koyabildiğimizi söylemek yanlış olur; ancak makalemizin Türk çocuk folkloru ve bölge insanına ait kültürel değerlerin korunması açısından az da olsa katkı sağlayacağını umuyoruz.

Kaynakça

- Acıpayamli, O, (1974), Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü. Ankara: Sevinç.
- And, M, (1974), Oyun ve Büğü, Türk Kültüründe Oyun Kavramı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür. Sanat Dizisi: 17, İş Bankası Kültür:144.
- Araz, R., (1995), Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Artun, E.,(1983), Tekirdağ Folklorundan Örnekler. Tekirdağ: Taner.
- Artun, E., (1992), Tekirdağ Çocuk Oyunları. Tekirdağ: Trakya Doğuş Tesisleri.
- Başgöz, İ. ve Tietze, A., (1999), Türk Halkının Bilmeceleeri. Ankara: TDK.
- Bayrı, M.H., (1935), İstanbul’da Çocuk Oyunları. Halk Bilg. Haberleri (Yeni Türk Mecm.), 5.yıl.
- Boratav, P. N., (1958), Zaman Zaman İçinde. İstanbul: Anadolu.
- Boratav, P. N., (1969), Az Gittik Uz Gittik. İstanbul: Anadolu.
- Boratav, P. N., (1997), Türkhalkbilimi II 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar). İstanbul: Gerçek.

- Boratav, P. N., (1997), Türk halkbilimi II 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar). İstanbul: Gerçek.
- Can, S., (1945), Çocuk ve İlgili İnanmalar. Ordu: Gürses, C.H.P. Ordu Halkevleri: 10.
- Cerrahoğlu, M., (2005), Çankırı Çocuk Folkloru. YYÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Çelebioğlu, A., (1982), Türk Ninniler Hazinesi. İstanbul: Ülker.
- Elçin, Ş., (1970), Türk Bilmeceleri. İstanbul: M.E.B.
- Elçin, Ş., (2004), Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Akçağ.
- Güleç, H., (2002), Halk Edebiyatı. Konya: Çizgi.
- Güney, E. C., (1971), Folklor ve Halk Edebiyatı. İstanbul: Milli Eğitim.
- Harva, U., (1950), Altaylı Kavimlerde Doğumda Çocuğa Ait İnanışlar. Çev. Erden Kosay, Ülkü, 3. Seri, 4.c., 41.S.
- Harva, U., (1954), Altaylı Kavimlerde Doğum ve Çocuk Ruhları. Çev. Erdem Kayıran, Türk Yurdu, 5. seri, 1. yıl, 2(235).
- İnan, A., (1926), Sivas Halkıyatı: Ana Olmak İştiağı. Duy. Ve Düs..1.c., 10.S., 10-11.s.
- İnan, A., (2000), Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmalar). İstanbul: Türk Tarih Kurumu.
- Kaya, D., (2004), Anonim Halk Şiiri. Ankara: Akçağ.
- Konos, I., (1925), Halk Edebiyatı Numuneleri, Türkçe Ninniler. İstanbul: Orhaniye.
- Köymen, N., (1970), Çocuk Hastalıklarında Folklor, Batıl İnanç, İkel Tedavi. Neden Böyleyiz? Niçin Kurtulamıyoruz?. İzmir: Karınca.
- Nur, R., (1926), Türkiye’de Hitan (Sünnet) ve Merasimi. Revue Turque D’anthropo, 2.c., 2.S., 21-25.s.
- Oğuz, M., (2005), Türkiye’de 2004 Yılında Yasayan Geleneksel Çocuk Oyunları, Ankara: THBMER.
- Örnek, S. V., (1979), Geleneksel Kültürümüzde Çocuk. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Örnek, S. V., (2000), Türk Halk Bilimi. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Özdemir, N., (2006), Türk Çocuk Oyunları II. Ankara: Akçağ.
- Özhan, M., (1997), Türkiye’de Çocuk Oyunları Kültürü. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Sakaoğlu, S., (1999), Masal Araştırmaları. Ankara: Akçağ.
- Sakaoğlu, S., (2002), Gümüşhane ve Bayburt Masalları. Ankara: Akçağ.
- Şimşek, T., (2007), Çocuk Edebiyatı. Konya: Suna.
- Şirin, M. R., (2007), Masal Atlası. Ankara: Kök.
- Tezel, N., (1971), Türk Masalları. İstanbul: M.E.B.
- Ülkütaşır, M.Ş., (1933), Beşik Türesi ve İlk Ninni. Öz Bilim Dog., 2. yıl, 13.S., 12-14.s.
- Ünver, S., (1935), Türkiye’de Halk Arasında Çocuk Doğmadan Evvel Cinsiyetin Tayini Üzerine. Türk Antropoloji Mecmuası, S.17-18.
- Yalçın A. ve Aytaş, G., (2003), Çocuk Edebiyatı. Ankara: Akçay.
- Yavuzer, H., (1994), Ana-Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi.
- Yüzbaşıoğlu, K., (1931), Sünnet Düğünleri, Ölüm, Doğum Adetleri, Gençleryolu. 3.c., 58.S., 6-7.s.